

СТАНОВИЩЕ

от проф. д. изк. Николай Йорданов

относно: предоставени материали за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ от д-р Румяна Николова

След като се запознах с книгата на д-р Р. Николова *Модел на функциониране на българския театър в периода 1944–1989 г.*, представена като хабилитационен труд във връзка с обявения от Института за изследване на изкуствата конкурс за „доцент“, както и с останалите предоставени от нея материали по чл. 70, ал. 2, свързани с други нейни публикации и участия в конференции, с преподавателската и експертната ѝ дейност, имайки предвид и цялата ѝ професионална биография, мога да заключа следното:

Д-р Р. Николова е добросъвестен изследовател на важни аспекти от театралната история и теория. Нейните основни интереси са свързани с функционирането на театралната система в България, с теорията и практика на социалистическия реализъм в театъра, с различните актьорски методи и техники, наследени от ХХ век. Към тях могат да се прибавят познанията, които е изградила и продължава да изгражда в полето на историята на българския театър, на историята на руския театър, на съвременните сценични практики.

Книгата *Модел на функциониране на българския театър в периода 1944–1989 г.* (София: „П. Венедиков“, 2020) разглежда процесите, свързани с реструктурирането на театралната мрежа в страната и на държавните институции, натоварени с управлението на културата през разглеждания исторически период, като се проследява идеологизирането на драматургичните и на сценичните практики, както и промените в базисните обществени нагласи. Може да се каже, че това е изследване,

което ясно очертава институционалната, идеологическата и художествената рамка, в която е вкарано и удържано развитието на българския театър през всичките десетилетия на съществуването на Народна република България.

Книгата се състои от пет глави, придружени от предварителни и заключителни бележки, приложения и библиография. Подредбата на главите следва историческата хронология на подпериодите, които се налагат от историческите промени в характера на комунистическия режим: от края на Втората световна война до 1956, годините между 1956 и 1968, и времето след това до падането на режима през 1989 г. Не са пропуснати и пробивите в нормативната естетика от театралната практика, както и идеите за промени, периодично припламващи при всяка частична либерализация на режима.

В първа глава на книгата обстойно се проследява и анализира трансформацията на утвърдения до края на Втората световна война модел на функциониране на българския театър и замяната му с нова система от законови и административни уредби, обслужващи идеята за свръхцентрализирана и свръхидеологизирана система за неговото управление и контрол. Същевременно са разгледани и механизмите за налагането на социалистическия реализъм като единствено възможен метод за писане на драматургия и постановъчна практика. Само за няколко години (най-активните са заключени между 1948 и 1954) целият български театър бива подчинен на съветския културен модел, а комунистическата идеология изцяло започва да доминира „репертоарните избори, новата българска драма, както и готовия спектакъл“ (с. 140). Нека да подчертаем, че тази глава е и първото документално проучване на процеса, който протича през годините на сталинисткия тип комунизъм и който налага нормативната му естетика върху българското театрално изкуство. Именно

през тези години е създаден театралният модел, доминиращ до края на целия период, макар и подлаган на перманентни опити за промени както от страна на управляващите среди, следващи конюнктурата на партийните решения, така и от творците, опитващи се да се изплъзнат от неговите ограничения.

В следващите глави на изследването Р. Николова разрива именно тези последващи процеси в българския театър до 1989 г., които минават през колебания, обрати, противопоставяния и конфликти. Тя последователно разглежда основни драматургични произведения и емблематични спектакли, които представляват пробиви в нормативната естетика, посочвайки тяхната трудна, понякога невъзможна публичност в условията на съществуваща цензура и остракизъм от страна на идеологически правоверната критика. По-детайлно е представена съдбата на пиесите на Георги Марков, противоречивото отношение на властващите към Сатиричния театър, към т. нар. бургаска група режисьори от края на 50-те години (Л. Даниел, Ю. Огнянова, В. Цанков, М. Андонов), някои от най-интересните ситуации в различни български театри през 60-те години, „симптомите на дисидентски прояви“ (с. 228) през 70-те, дебатите за необходимост от реформи през 80-те. Успоредно с това документално се проследяват промените в управленските политики към театъра, разширяването на рамките на понятието „социалистически реализъм“, развитието на театралната мрежа в страната.

Може да се каже, че книгата *Модел на функциониране на българския театър в периода 1944–1989 г.*, погледната като цяло, представлява приносно изследване на един все още недостатъчно проучен и силно противоречив период от историята на българския театър. Това изследване би било интересно и за студентите от театралните специалности, както и за по-широк кръг хуманитаристи, занимаващи се с българската история от

втората половина на XX век, както и с художествените практики, етикетирани като „социалистически реализъм“. Най-ценното в него е, че историческият наратив и направените обобщения се строят изцяло върху документален материал, повечето от който непроучен до този момент.

Останалите публикации на Р. Николова са в очертаните от книгата посоки. Те са поместени в научни издания на Института за изследване на изкуствата и на НАТФИЗ „Кр. Сарафов“. Откроява се силният интерес на авторката към изследвания период, поставяйки различни акценти върху казионните теми и положителния герой в драматургията, употребата на системата на Станиславски в сценичната практика, ролята на театралната критика за налагането на нормативната естетика, и т. н. В тези студии и статии проличава същата дисциплинираност на изследователския подход, придържащ се изцяло към документите от епохата, както и желанието ѝ едновременно да реконструира и деконструира дискурсите и инструментите на културната (равнозначно на партийната) политика към театъра.

Участията на Р. Николова в конференции, семинари и дискусии, както и публикациите ѝ в специализираните медии показват желанието ѝ да свърже преосмислянето на историята на българския театър със съвременните театрални процеси, както и да допринесе за формирането на културни политики, съобразени с поуките от близкото минало и с актуалните предизвикателства.

Преподавателската дейност на Р. Николова е свързана с НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, където тя и понастоящем е хоноруван преподавател. Сред професионалните ѝ активности бих подчертал също, че тя е председател на гилдията на театроведите и драматурзите към Съюза на артистите в България и председател на фондация „Хомо Луденс“, издател на

едноименното специализирано списание за театър, на чийто редакционен съвет тя е член. Многобройни са нейните професионални участия във важни театрални форуми и проекти, в които тя има значима роля.

Всичко това я разкрива като добросъвестен и последователен изследовател, като търсен преподавател и експерт, като автор на публикации, като участник в конференции, семинари и публични дебати.

Представеният от Р. Николова доказателствен материал по чл. 70, ал. 2 е убедителен. Моите лични впечатления от професионалните качества на кандидата допълват убедителността на представения доказателствен материал във връзка с този конкурс. Работил съм с нея в множество съвместни проекти, като колега преподавател в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, бил съм рецензент и на докторската ѝ дисертация *Актьорският тренинг през XX век. Промени в позицията на актьора в представлението през XX век.*

Тези аргументи ми дават основание убедено да препоръчам на уважаваната комисия да ѝ присъди академичната длъжност „доцент“.

27.05.2020

Николай Йорданов